

KÁNTOR LAJOS

Mai kilátó

„Mint egy hatalmas színpad. Erdély...” Az utóbbi hetekben vásárolt könyv borítóján olvasom a szöveget. Igazán érdekessé az teszi, hogy nem is így olvashatom, mert már én fordítom át románról magyarra Mircea Zaciú ny. egyetemi tanár, kolozsvári irodalomtörténész kötetcímét. A Román Kulturális Alapítvány jelentette meg ezt a gyűjteményt, Bukarestben, 1996-ban. Ezzel a kiegészítéssel talán még inkább figyelemre méltó a kiadvány. (Hozzáteszem, hogy a borítón, a cím alatt a jól ismert metszet látható, a középkori városkép fölött a Claudiopolis–Coloswar–Clausenburg felirattal.) Persze, amikor Zaciú azt írja Erdélyről, hogy „itt minden tragikus élmény hősi lét és következképpen a teatralitás elutasítása” – elsősorban (ha nem kizárólag) a románság sorsára gondol. Kötetébe viszont magától értetődő természetességgel iktatja be a Kós Károlyról (1973), Tamási Áronról (1980) és Kacsó Sándorról (1984) írt elemző méltatást, a legelső erdélyi (romániai) magyar irodalomtörténetek egyikét (1930-ban!) megalkotó Ion Chinezuról szóló cikk mellé.

Jó alkalom ez a könyv visszagondolni a hálistennek mögénk került évtizedekre, belegondolni abba, ami 1997-től vár ránk. Számomra sajátosan – és az említett Zaciú-kötettel összekapcsolhatóan – ezt jelenti a *Tiszatáj* ötvenéves születésnapja s benne az, amivel én voltam, vagyok jelen a tőlem csak kilométerekben mérve távoli folyóiratban. Mint olyan lapnak a szerkesztője, amely tavaly ugyancsak jubileumot (70.) ült, de akár idén is ünnepelhetne, hiszen 1957-ben kezdődött a *Korunk* második folyama, igazán tudhatom, milyen mértékben keverednek ebben a korszakban a kellemes és kellemetlen emlékek. Régi szövegeinkkel szembesülni nem mindig megnyugtató. Különösen áll ez a hajdani szerkesztőségi garasletételekre (az 1967. szeptemberi *Tiszatáj* „fülén” látok egy ilyet, ijesztően hasonlít a *Korunk* 1957-es, 1967-es ideologikus fogadkozá-saira). Aki csak ebből ítél, az persze téved vagy hamisít. Egy korábbi (1966. februári) fülszöveg kritikai olvasata győz meg erről: a még negyvenen inneni Kiss Ferenc *Tiszatáj*-munkatársi vallomását böngészem át sorról sorra, többször is – és nem találok bennük kínos hordalékot; Németh László esszéit, a *Csendes Dont*, József Attilát, no meg az Illyés felől megközelített Kosztolányit emlegeti, a műhelyt, amelyben megízlelte „a műelemzés virtusát”, eljutott az irodalmár igazi öröméhez. „Itt jöttem rá s József Attila verseinek közelében tapasztalhattam újra és újra, milyen jó dolog az, ha az ember nevének tudja nevezni a névtelen érzéseket, ha életünk nagy fordulói, nagy örömeik és kudarcok idején, mint a népdal, tolul a szánkra a felszabadító, gyógyító, megbékítő vers, az átértett és megértett vers” – írta Kiss Ferenc harmincegy évvel ezelőtt, s e sorokon ma sem szükséges korrigálni.

Mindenkinek nyilván magával kell elszámolnia. Ha én most „tiszatájilag” akarok szembenézni önmagammal, valahol itt, a hatvanas évek közepén kellene kezdenem, szerkesztői (Ilia Mihálytól érkező) kérésre történt román irodalmi „kiajánlásaimmal”. Am az még az épp most készülő *Korunk*-számba, a magyar–román viszony szépítgetés-udvarlás-mentegetőzés-illúziók mellőzésével tervezett feltérképezésébe sem fér bele, nem hogy e rövid köszöntőbe, amit pedig el kellene mondani, csak személyes tapasztalatként is, az elmúlt három évtized történéseiről, eszmei-emberi torzulásairól, írói pá-

lyák kanyarairól. Hogy a rendhagyó tehetségű próza- és drámaíró D. R. Popescu, vagy a közelmúltban elhunyt, pár hónapig egy rossz (Văcăroiu, illetve Iliescu nevéhez kapcsolható) kormányban miniszterkedő költő, Marin Sorescu milyen utat tett meg ebben az időszakban, azt még a román pályatársak sem mérték, mérhették fel. Ez azonban nem változtat a kérdés jogosságán, hogy – Kiss Ferencsel szólva – „gyógyító, megbékítő vers”, illetve novella volt-e az, amit a nemzedéktársnak számító kolozsvári magyar kritikus Szegedre átjuttatott. Remélem, ebben a vonatkozásban az utókor felmentő ítéletére számíthatok. Bár tudom (és ezt hosszabban, dokumentumokkal alátámasztva próbáltam kifejtetni a *Függőhíd* című, a pécsi *Jelenkor* által kiadott kötetben), illúzióink túlságosan számosak voltak – következtek is a kiérdemelt nagy csalódások. Ha viszont arra gondolok, ami mint új lehetőség 1996 késő őszén, telén, 1997 elején felvillanni látszik, ezek a „kilátók” és a náluk körültekintőbbek, az 1990 utáni kísérleteink – elsősorban Erdélyben – mégsem voltak haszontalanok. És nem voltak haszontalanok azok a kísérletek, amelyek a mi valóságos arcunkat igyekeztek megmutatni a Zaciunál fiatalabb, a magyar kultúrát és irodalmat tulajdonképpen nem ismerő románoknak, a Kárpátokon innen és túl.

Természetesen nem szeretném lefokozni magamat, magunkat szimpla közvetítőkre, kilátó-készítőkre. Hiszem azt, hogy saját erdélyi magyar értékeink ugyanúgy számításba vehetők (akár a *Tiszatáj* történetén belül), mint a meglehetősen keserves hídász-munka. És nem csupán a műalkotássá szervesült élmények, gondolatok lehetnek fontosak, hanem a realitásokkal jobban számoló szemléletmód is. Ezt én (amint pár hónappal ezelőtt épp e hasábokon idéztem) Adyval vallom. Amit Ady Endre a század elején mondott, az ezred utolsó éveiben ismét időszerűvé válhat: „...próbáljuk Erdélyt folytatni, hátha lehet.”

KISS FERENC, ILIA MIHÁLY, OLASZ SÁNDOR ÉS VÖRÖS LÁSZLÓ